

به نام خدای خوبی‌ها

مجموعه کتاب‌های کار علوی

مؤلف: مریم جیت سازان

مقدمه مؤلف

سعدی بشوی لوح دل از نقش غیر او علمی که ره به حق نماید جهالت است

گراںبهارترین میراث نیاکان پارسی‌زبانان برای آیندگانی که ماییم، بدون شک هنر و فرهنگ و زبان و ادبیاتی است که در هر نقطه از بهنه گیتی در عظمت و استواری آن سخن‌ها گفته‌اند و کتاب‌ها نوشته‌اند.

بس لزوم آموختن و نگاه داشتن این مهم آشکار است و تردیدی در ضرورت آن نیست، اما چگونگی تحقق آن از اهم مواردی است که باید مورد توجه قرار گیرد.

ارتقای سطح آموزش زبان و ادبیات فارسی همواره از اهداف ما در تألیف کتابی است که هم‌اکنون در دست دارید. کتاب پیش‌روی شما تمامی مطالب کتاب درسی را به‌طور کامل در بر می‌گیرد و آن‌جا که با آوردن نکاتی فراتر از کتاب درسی، درک بهتر شما را از مطالب اصلی انتظار داشتیم، از این امر دریغ نورزیده‌ایم.

چینش مطالب گفته شده در هر درس از قاعده خاصی پیروی می‌کند، لذا پابندی به ترتیب مطالعه پیشنهادی را به صورت جدی خواستاریم.

در قسمت درسنامه، مطالب هر درس کتاب در بخش‌های زیر طبقه‌بندی شده‌اند:

تاریخ ادبیات: در این بخش آثار و اشخاص شاخص تاریخ ادبیات ایران و جهان در اندازه موردنیاز معرفی شده‌اند و سعی شده است از اضافه‌گویی‌های غیر ضروری پرهیز شود.

جدول واژگان درس: واژگانی که عموماً کم استفاده و یا ناملموس هستند از متن درس استخراج شده و با معنی و مترادف آشناتری در اختیار شما قرار گرفته است.

واژگان املایی: واژگانی که به اصطلاح ارزش املایی بالاتری دارند در این جدول طبقه‌بندی شده‌اند. توجه داشته باشید که واژگان این جدول علی‌رغم کامل بودن، شما را از مطالعه متن کتاب درسی بی‌نیاز نمی‌سازد.

هم‌خانواده‌ها: آن دسته از کلماتی که هم‌خانواده‌هایی در فارسی و یا عربی دارند در این بخش دسته‌بندی شده‌اند. سعی کردیم واژه‌ها تکراری نباشند.

معنی و مفهوم ابیات و عبارات: ابیات و عباراتی که درک معنی و مفهوم آن‌ها می‌توانست کمی مشکل باشد در این بخش کتاب به زبان ساده فارسی امروز برگردانده شده است. توجه داشته باشید که درک ادبی از مباحثی است که معمولاً قسمت قابل توجهی از نمره پایانی شما را به خود اختصاص می‌دهد و انتظار داریم با مطالعه این قسمت به سطوح مطلوبی از این نظر برسید.

دانش‌های ادبی و دانش‌های زبانی: آرایه‌ها، قالب‌های شعری و اصطلاحات ادبی در بخش دانش‌های ادبی و مباحث مربوط به زبان فارسی نیز در بخش دانش‌های زبانی مورد توجه قرار گرفته است.

در انتهای هر درس نیز پرسش‌های طبقه‌بندی شده‌ای با چینی قاعده‌مند در نظر گرفته شده است که انتظار می‌رود پس از مطالعه دقیق درسنامه قابل پاسخ‌دهی باشند. هم‌چنین در انتهای کتاب نیز مجموعه سؤالاتی به تفکیک درس و آزمون‌های جامع میانسال اول و دوم به‌منظور آمادگی هر چه بیشتر برای امتحانات در نظر گرفته شده است. پیشنهاد می‌شود پس از حل سؤالات برای بار اول، آن‌هایی را که پاسخ نداده‌اید، غلط و یا با تردید پاسخ داده‌اید با علامت خاصی مشخص کرده و در ساعات پیش از امتحان به مطالعه و حل سؤالات علامت‌دار بپردازید.

در انتها ضمن آرزوی موفقیت روزافزون برای دانش‌آموزان عزیز، از همه مهربانانی که در تألیف این کتاب، دست یاری و محبت به سویم دراز کرده‌اند قدردانی می‌کنم.

فهرست

فصل اول

زیبایی آفرینش

ستایش یاد تو ★

درس اول: زنگ آفرینش ★

درس دوم: چشمه معرفت ★

اهداف

- ✓ آشنایی بیشتر با ستایش (تحمیدیه)
- ✓ توانایی برقراری ارتباط صمیمانه با پروردگار
- ✓ تقویت علاقه و باور نسبت به حمد و ستایش الهی

ستایش
[یاد تو]

تاریخ ادبیات

سده: در سال ۶۵۶ هـ «گلستان» که نظم همراه شعر و نثری آهنگین است را نوشت. در سال ۶۵۵ هـ «بوستان» که به شعر است را نیز سرود. به مجموعه آثار او «کلیات سده» می‌گویند.

نظای گنجوی: شاعر مثنوی سرای قرن هفتم که پنج گنج را سروده است. «هفت پیکر، اسکندر نامه، خسرو و شیرین، لیلی و مجنون و مخزن الاسرار»

خواجه عبدالله انصاری: معروف به پیرهرات از علمای بزرگ عرفان و تصوف. از آثار او می‌توان: «مناجات نامه و الهی نامه» را نام برد و تفسیر قرآن که بر اساس کار رشیدالدین میبدی در تألیف کشف الاسرار قرار گرفته نثر خواجه آهنگین است. (مسجع)

واژه‌نامه

مونس: همدم   دراز دستی: تجاوز   استوار: ثابت قدم   طایفه: گروه
 سرآغاز: شروع کننده   عنایت: توجه   انکس: پند   دوگانه: نماز صبح
 کارگشا: گشایش گر   ظلمت: جهل   طفولیت: کودکی   خفته: خوابیده
 هست کن: به وجود آورنده   دست گیر: کمک رسان، یاری دهنده

واژگان املائی

متعبد   طایفه   بگزارد   مونس   قصه   عنایت
 طفولیت   دوگانه   سر آغاز   کارگشا   ناهوده   ظلمت
 رحمة الله علیه   مصحف

واژگان هم‌خانواده

مونس: انیس، انس   توفیق: موفق - توافق   رحمة: رحیم - مرحم
 گشا: بگشای - گشاینده   دست گیر: دست گیرنده - دستگیره   غفلت: غافل - تغافل
 ظلمت: ظالم - تظلم - ظم   متعبد: عبد - عابد   خلق: خالق - مخلوق
 مصحف: صحیفه - صُحف

معنا و مفهوم

سنایش (یاد تو)

نام نوکلید هر چه بسند

ای کارگشای هر چه هستند

ای خدایی که گره گشای مشکلات موجودات در جهان، هستی، نام تو همانند کلیدی است که گرفتاری‌ها را باز می‌کند و در آن گشایش ایجاد می‌کند.

کوتاه ز درت دراز دستی

ای هست کن اساس هستی

ای خدایی که ایجاد کننده و به وجود آورنده‌ی تمام جهان، هستی / دستی که بخواهد ظلم و ستم به درگاه تو کند کوتاه بشود

با نور خود آشنایی‌ام ده

از ظلمت خود رهایی‌ام ده

مرا از تاریکی و ظلمت گمراهی خودم نجات بده / و با نور الهی خودت مرا آشنا کن

هم نامه‌ی ناتوشنه خوانی

هم قصه‌ی ناتموده دانی

ای خدای بزرگ، تو داستان‌هایی که هنوز نوشته نشده‌اند را می‌دانی / و نامه‌هایی که هنوز نوشته نشده‌اند را می‌خوانی

آن جا قدمم رسان که خواهی

هم نو به عنایت الهی

خداوند! توجه خاص و ویژه‌ای به من (بنده‌ات) کن / و قدم‌های مرا در جایی قرار بده که خودت می‌خواهی

الهی، دلی ده که در کارنوجان بازیم، جانی ده که کلر آن جهان سلازم، دانایی ده که از راه نیشتم

خدایا، به من قلب و روحی ببخش که برای انجام کارهایی که مورد رضایت تو است چانمان را فدا کنیم و وجودی به ما بده تا بتوانیم دنیا و آخرت خود را با آگاهی و آنچه تو می‌خواهی درست کنیم، خرد و آگاهی به ما عطا کن که راه درست را انتخاب کنیم.

بینایی ده تا در جاه نیشتم، دست گیر که دست آویز نداریم، توحیق ده تا در دین استوار شویم، نگاه‌دار تا پریشان نشویم

بصیرتی به ما بده تا دچار گمراهی نشویم، دستمان را بگیر و هدایتمان کن که به غیر تو هدایت‌گر و کمک‌رسانی نداریم. یاریمان ده تا در راه دین ثابت قدم شویم و نگاهمان دار و یاریمان کن تا درمانده و گمراه نشویم.

اهداف

- ✓ آشنایی بیشتر با زیبایی‌ها و پدیده‌های جهان آفرینش
- ✓ پرورش حس تعلی‌جویی
- ✓ عشق‌ورزی نسبت به پدیده‌های جهان آفرینش به عنوان آیات الهی
- ✓ آشنایی بیشتر با قیصر امین‌پور و نمونه‌ای از سروده‌های وی
- ✓ آشنایی بیشتر با جمله در زبان فارسی
- ✓ تقویت نگرش مثبت نسبت به جهان آفرینش و پدیده‌های الهی

درس اول

زنگ
آفرینش

تاریخ ادبیات

قیصر امین پور: از شاعران دوره معاصر می‌باشد. او از شاعران بنام و موفق دوره پس از انقلاب بود. از آثار او می‌توان در کوچه‌ی آفتاب / تنفس صبح / مثل چشمه مثل رود / به قول پرستو / آینده‌های ناگهان را نام برد.

واژه‌نامه

غوغا: آشوب	فارغ: آسوده	کام: آرزو
ذره ذره: کم کم	رهسپار: حرکت کردن	زنجره: جیرجیرک (نوعی حشره)
ابد: همیشه	زائر: زیارت کننده	
افق‌ها: کرانه‌های آسمان، دور دست‌ها		

واژگان اهلی

خوش حال	چهره	ابد	زائر
غوغا	ذره ذره	فارغ	زنجره
انشا	غلتید	افق‌ها	

واژگان همخانواده

موضوع: مواضع، وضع	خوشحال: خوشحالی، خوشحال کننده
غلتید: غلتاند، می غلتد	
موضوع: مواضع، وضع	
غلتید: غلتاند، می غلتد	

حکایت

«اندروز پدر»

- یاد دارم که در ایام طفولیت متعبد و شب‌خیز بودم
- به خاطر می‌آید که در روزگار کودکی، برهیزگار و عبادت‌کننده و شب‌زنده‌دار بودم یک شب.
- یک شب در خدمت پدر رحمة الله علیه نشسته بودم و همه شب دیده‌بر
- یک شب در کنار پدرم و همراه او که رحمت خدا بر او باد نشسته بودم و تمام شب چشم بر
- هم نیسته و مصحف عزیز برکنار گرفته و طایفه‌ای گرد ما خفته
- برهم زده بودم (نخوابیده بودم) و کتاب قرآن عزیز را در بغل گرفته بودم و گروهی دور ما خوابیده بودند.
- پدر را گفتیم از اینان یکی سر بر نمی‌دارد که دوگانه‌ای
- به پدرم گفتیم: از این گروهی که خوابیده اند یکی از این‌ها بیدار نمی‌شود تا دو رکعت نماز صبح
- بگذارد. چنان خواب غفلت برده‌اند که گویی نخفته‌اند که مرده‌اند
- بخواند. آن‌چنان در گمراهی و ظلمت به سر برده‌اند که انگار نخوابیده‌اند بلکه مرده‌اند.
- گفت: جان پدر تو نیز گر بخفتی به از آن که در پوستین خلق رفتی
- ای عزیز پدر تو هم اگر بخوابی خیلی بهتر از این است که غیبت دیگران را بکنی.

دانش‌های زیبایی و ادبی

جمله چیست؟ هرگاه دو یا چند کلمه در کنار هم قرار گیرند که در بردارنده‌ی یک پیام از نویسنده یا گوینده به شنونده و خواننده باشد، را جمله می‌گوییم.

مثال:

★ مینا و مادرش به بازار رفتند.

نکته

جمله می‌تواند یک کلمه باشد.

مثال: رفتند - می‌آیم

آرایه‌ی ادبی: شاعران و نویسندگان برای زیباتر کردن شعر یا نوشته‌هایشان از آرایه استفاده می‌کنند. که عبارتند از: (تشبیه - تشخیص - تکرار ...)

آرایه در لغت به معنی: آرایش دهنده و زیبا کننده است.

آرایه تشخیص: هرگاه شاعر یا نویسنده‌ای در نوشته خود ویژگی‌های انسانی را به غیر انسان نسبت دهد می‌گوییم از آرایه‌ی تشخیص یا جان بخشی استفاده کرده است.

مثال:

★ جوجه‌های کبوتران گفتند ← گفتن و حرف زدن مخصوص انسان است و به غیر انسان نسبت داده شده پس این مصراع دارای آرایه‌ی تشخیص است.

مناظره: هرگاه شاعر یا نویسنده‌ای در بیان کردن شعر یا نوشته‌اش، (از دو نفر انسان یا غیر انسان) که با یکدیگر بحث و گفت‌وگو می‌کنند بیشتر به صورت پرسش و پاسخ نیز بیان می‌شود، از مناظره استفاده کرده است.

مثال:

★ شعر زنگ آفرینش نمونه‌ای از یک مناظره است.

واژگان هم‌آوا: بعضی از واژگان در تلفظ مثل هم بیان می‌شوند ولی املای آن‌ها با یکدیگر فرق دارد، به این واژگان، واژگان هم‌آوا می‌گویند.

مثال:

★ حیات: زندگی / حیاط: حیاط خانه، بهنه و گستره‌ی خانه

★ اساس: هستی و پایه / اثاث: لوازم خانه

نکته

در املای این نوع کلمات باید به معنی آن‌ها در جمله دقت کنیم.

پرسش‌های طبقه‌بندی

درس

۱

تاریخ ادبیات

۱ کدام یک از شعرا نثر آهنگین دارند؟ نام ببرید.

_____

۲ «به قول پرستو» متعلق به کدام شاعر می‌باشد.

_____

معنی و مفهوم

۳ واژه‌های مرتبط را به هم وصل کنید.

قرآن	کام
زیارت کننده	متعبّد
شب خیز	غفلت
پرهیزگار	زائر
آرزو	مصحف

۴ معنای جمله و بیت‌ها را کامل کنید.

الف الهی، جانی ده که کار جهان سلازم، دانایی ده که از راه نیفتیم

معنی: خدا یا روحی به ما عطا کن که ..... و به ما علمی بده تا .....

ب ای هست کن اساس هستی / کونه ز درت دراز دستی

معنی: _____

پ با نسیم بهار و بلبل باغ / گرم راز و نیلِ خواهم شد

معنی: همراه با ..... گفت و گو و عبادت .....

ت هم نو به عنایت الهی / آنجا قدمم رسان که خواهی

معنی: خود تو ای خدا با ..... خدایی خودت به .....